

ПРОФ. Д-Р НИКОЛА ЖЕЖОВ

ИСТОРИСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО НАСТАВНИТЕ ПЛАНОВИ И ПРОГРАМИ ВО НР/СР МАКЕДОНИЈА

Изградбата на современите нации и држави во XIX век на тлото на европскиот континент се засновуваше, меѓу другите фактори и врз образовниот систем на сите нивоа: основно, средно и високо образование. Создавањето на Македонија како федерална држава во југословенската федерација се случи по многубројни премрежија и децениски борби на македонскиот народ што на крајот резултираа со решавањето на македонското прашање на еден дел од етно-географската територија на Македонија. Федералната македонска држава уште во 1944 година се најде исправена пред бројни тешкотии при постепеното создавање на нејзините институции кои требаше да бидат основата на нејзината државност. Една од првите задачи на македонските власти беше изградбата на македонски образовен систем. Во услови на многу мал број луѓе со соодветно образование и голем степен на неписменост во првите повоени години, тоа претставувало извонредно тежок процес. Со почетокот на работата на првите основни училишта, меѓу првите предмети како база на основното образование се наметнал предметот историја. Потребата од институционализирана меморија и зацврстувањето на македонскиот национален идентитет биле главните задачи кои требало да бидат основниот фундамент на наставните планови по историја во сите нивоа на образованието. За прв пат во својата историја, македонскиот народ имал можност, сам да ги потполнува, остварува и одредува содржините од историското образование, онака како што самиот ги доживувал и ги чувствувал. За ваквиот сложен процес биле потребни кадри кои брзо требало да се оспособат и профилираат. За тоа дека предметот историја имал огромно значење во првите учебни години покажува и донесениот привремен наставен план од страна на Поверенството за просвета на АСНОМ кој бил донесен уште во учебната 1944/45 година и сог-

ласно него предметот историја се воведувал уште во III и IV одделение и тоа со фонд од 2 односно 3 часа.¹

Меѓу главните цели на предметната програма по историја поради фактот од постоењето на заедничката југословенска федерација, меѓу другото биле и тие „да се запознаат учениците со историското минато на нашите народи и нашата татковина Југославија, да се развие кај нив љубов и преданост кон татковината и нејзините народи“.² Секако, ваквата цел имала големи идеолошки примеси на тогашниот систем и промовирање на идејата за заеднички живот во тогашна Југославија. Во наставниот план за III одделение од вкупно 10 тематски целини, три теми се однесувале за македонската историја од кои посебно делот „Самоил – Македонската држава за неговото време“.³ Без да навлегуваме во исправноста или научната издржаност на насловот, можеме да заклучиме дека федералните македонски власти со сигурност имале дозвола од централната просветна југословенска власт да го употребуваат терминот „Македонска држава“. Веќе во IV одделение од вкупно 16 тематски поглавја, 6 биле исклучиво на теми од македонската историја. Македонските ученици во основно училиште непречено можеле да ги изучуваат темите: „Богомилството во Македонија и надвор од неа, Македонија после Самоила, Волкашин и Крали Марко, Македонската револуционерна организација ВМРО, Гоце Делчев и Илинденското востание и Балканската војна“, како што буквално стои во наставниот план.⁴ Во петто и шесто одделение според овој наставен план се изучувала историја по периоди и тоа, во петто одделение: историја - стар век и во шесто одделение: историја - среден и нов век. Во седмо одделение се изучувала историја на Македонија во врска со соседните народи. Бидејќи не постоеле учебници, за овие предмети учителите се насочувале да го следат весникот „Нова Македонија“, во кои требало да има текстови кои ќе одговараат на наставните содржини додека не се напишат учебници.⁵

Поради недостатокот на наставен кадар по предметот историја, голема улога во образувањето наставници имал т.н. Едногодишен курс за предава-

¹ Министерство за народна просвета на федерална Република Македонија, Привремен наставен план и програма за народни основни училишта во Македонија, Скопје, 1946, 4.

² Ibidem, 14.

³ Ibid., 15.

⁴ Ibid., 15/16.

⁵ Игор Јуруков, Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија (1944- 1991), Скопје, Скопје, 2020, 55.

вачи во нижите класови на гимназиите што започнал со работа во Скопје во ноември 1945 година. Во обуката на новиот наставен кадар по историја и географија учествувале познатите професори: Љубен Лапе, Димче Стојанов-Мире, Илија Панов, Љубо Петровиќ, Тодор Кондев и Павле Даскалов.⁶ Во текот на стручната надградба на учителите и наставниците по историја во овој период покрај научниот и образовниот дел, значајно влијание имала и идејната компонента поради социјалистичкото општествено уредување што била задолжителен елемент при профилирањето на кадрите. Така стручната надградба на учителите и наставниците по историја го опфаќала воспитното значење на историјата во основните училишта, научното толкување на историјата односно историскиот материјализам како и методските принципи на наставата по историја.⁷ Ако критички се анализира овој прв период во федерална Македонија од 1944 до 1950 година може да се заклучи дека и покрај извесните слабости поврзани со недостатокот на наставен кадар и идеолошкиот момент, историското образование се етаблирало како основен предмет во основните училишта поради фактот што македонските деца за прв пат добиле можност да следат и изучуваат македонска историја, според програми и планови на македонската држава. Во однос на содржините по предметот историја може забележливо да се воочи дека се изоставени периодите на античка Македонија како и историјата на Македонија во меѓувоениот период.

Во однос на наставните планови и програми по историја за средните училишта во учебната 1948/49 година главен акцент на содржините била периодизацијата на историјата при што учениците обработувале голем број на тематски целини од светската, балканска, европската и југословенската историја, но и тематски историски целини поврзани со идеолошки моменти како: Октомвриската револуција во Русија 1917 година и особено историјатот на Народно ослободителната војна на сите народи на Југославија. Националната историја на Македонија била многу слабо застапена со една забелешка дека за прв пат се изучувале и содржини од историјата на античка Македонија. Овој дел од историјата бил застапен со следните содржини:

„Грција под власта на Македонија: воздигнувањето на Македонија, Воените реформи на Филип, Херонеја, Коринтски состанок, Освојувањата на

⁶ Војо Кушевски, 40 години од формирањето и работата на едногодишниот курс за предавачи во нижите класови на гимназиите (1945/1946), „Историја“ број 2, Скопје, 1986, 359.

⁷ Програма за стручната изградба на учителите во текот на учебната 1948-49 година, (Теми, тезиси и литература), 5.

Александар Велики и неговата личност, Неговите освојувачки планови, Големите успеси, Ис, Египет, Гавгамела, Поход на Средна Азија и Индија, Смртта на Александар, Нови држави...“⁸

Наставните планови и програми по историја од 50-тите години исто така ја промовирале „марксистичката“ компонента од образованието на учениците кои се воспитувале во комунистички дух, додека квалитетот на содржините по предметот историја се наоѓале во втор план и во главно опфаќале содржини од заедничката историја на народите и народностите на Југославија. Врз таквиот тип на програми пресудно влијание имал и судирот на Југославија со СССР при што посебниот југословенски модел на социјалистичко општествено уредување се содржел и во тематските целини по предметот историја и во основното и во средното образование. Така според наставниот план на министерството за просвета од учебната 1952/53 година најголем дел од тематските целини се однесувале на проучување на светската и југословенската историја, додека најмалку часови и целини ја прикажувале македонската историја. Од V до VIII одделение, фондот на часови од македонска историја се движел од 4 до 12 часови во текот на учебната година.⁹ Тоа претставувал минимален фонд на часови и може да се заклучи дека во овој период од историјата на федерална Македонија, македонските ученици добивале скромни знаења од македонската историја, што била испланирана тенденција на просветните југословенски власти. Од другата страна, главната придобивка за учениците бил фактот од слободното потенцирање и изразување на македонскиот национален идентитет низ програмите и плановите по предметот историја.

Кон крајот на 50-тите години ваквата тенденција на голем број содржини од светска историја, за сметка на македонската национална историја постепено спласнала. Во учебниците по историја особено за основно училиште согласно наставните планови сè повеќе се воведувале содржините од македонска национална историја, чиј што опсег опфаќал временски радиус од историјата на Старите Словени до крајот на Втората светска војна и влегувањето на Македонија во рамките на југословенската федерација. Во делот од тематските целини каде имаме наставна единица за старите жители на Балканот пред доаѓањето на Словените, се споменуваат Илири, Траки, Грци, но

⁸ Наставен план и програм за средните школи во Македонија, Скопје, 1947/48, 61.

⁹ Игор Јуруков, Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија (1944- 1991), Скопје, Скопје, 2020, 61/62.

не и антички Македонци.¹⁰ Ваквите содржини имале за цел да ја промовираат тезата за словенското потекло на Македонците и програмите и плановите по историја дури и избегнувале да ги споменат античките Македонци како евентуален дел од етногенезата на македонскиот народ. Од друга страна, наставните единици за средновековна Македонија постојано потенцирале дека Светите Кирил и Методиј, Св. Климент и Св. Наум се македонски просветители, додека Самоиловото царство е нарекувано „Првата македонска држава“.¹¹ Покрај неколкуте тематски целини за историјата на југословенските народи, учебникот за 4-то одделение обработувал содржини и од историјатот на македонското револуционерно движење каде учениците се запознавале со македонската организација ВМРО, но и најпознатите македонски револуционери Гоце Делчев, Никола Карев, Јане Сандански, а се изучувале содржини и од НОВ на југословенските народи и народности.¹²

Во 60-тите години има извесни промени во наставните планови и програми по историја кои давале малку поголема предност на содржини од македонска национална историја. За да се донесат новите наставни програми во овој период се воделе долги дискусии помеѓу вработените професори на Институтот за историја при Филозофскиот факултет во Скопје како и управата на Здружението на историчарите на СР Македонија.¹³ Реализацијата на наставните содржини, посебно во основните училишта, наидувала на големи тешкотии особено заради недостатокот на соодветно квалификуван наставен кадар и фактот што како помагало на часовите по историја се користел само учебникот по историја. Согласно наставниот план за учебната 1960 година, предметот историја во средните стручни училишта во I и II година се изучувал со по два часа неделно. Во економските училишта фондот на часови се зголемил од 2 на 3 часа неделно, земјоделските училишта имале 3 часа неделно, додека историјата како предмет била исклучена од наставните планови во техничките училишта.¹⁴

Сепак во овие почетни години на 60-тите главниот проблем со кој се соочувало историското образование во Македонија било немањето на соодве-

¹⁰ Јордан Димески, Историја за IV одделение, Скопје, 1959, 7/8.

¹¹ Ibidem, 16-23.

¹² Ibid., 47- 82.

¹³ Т. Панговски, Осврт врз некои прашања од наставата по историја, „Историја“, број 1, год. I, Скопје, 1965, 77.

¹⁴ Ibidem, 78.

тен наставен кадар кој имал завршено и дипломирано на Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје. Така според податоците за таа проблематика, во охридската околија биле вработени само двајца дипломирани професори на Филозофскиот факултет во Скопје, 5 наставници биле со Висока педагошка школа, а 33 наставници имале завршено само средно образование, додека во Тетовско од вкупно 56 наставници по историја, само 7 биле со соодветно образование.¹⁵ И успехот на учениците по предметот историја бил прилично слаб и се движел од 2,40 до 3 со тенденција голем дел од наставниците да им доделуваат преодни оценки на учениците, иако тоа не го заслужувале според нивните знаења.¹⁶ Но и учениците имале своја историја за ваквиот развој на настаните и анкетите од тоа време, какви и да биле покажувале дека наставата не ги задоволува „заради наставниците и нивното неправилно оценување полно со навреди и грубости“ или констатацијата „некои професори не даваат темелно знаење, а кога испитуваат бараат повеќе отколку што дале“ како и тоа дека „некои професори не водат сметка за расположението на ученикот со кое дошол од дома“, но и тоа дека „некои професори на час доаѓаат налутени од некоја нивна приватна работа, а лутината ја истураат на учениците“.¹⁷ Овие оценки на учениците во анкетите за нивните наставници по историја биле прилично храбри за овој временски период и укажувале на тоа дека постоеле повеќеслојни проблеми во историското образование во текот на 60-тите години.

Кај дел од наставниците по историја при реализацијата на наставните планови и содржини постоела тенденција да го претстават југословенскиот модел на социјализам во некоја идеална форма како да „нема пречки и тешкотии и да го достигнал своето апсолутно ниво на совршенство“.¹⁸ Во целосната успешна реализација на наставните планови и содржини по историја како прилично голем проблем се посочувал и недостатокот на учебници и историски читанки при што делумно таквиот недостаток се решавал и со пишување на учебни помагала од автори од останатите југословенски републики.¹⁹

¹⁵ Ibid., 80.

¹⁶ Ibid., 80.

¹⁷ К. Делиниколов, Кон проблемот за оценувањето на учениците во наставата по историја, „Историја“, год.IV, број 1, Скопје, 1968, 127.

¹⁸ Т.Панговски, Осврт врз некои прашања од наставата по историја, „Историја“, број 1, год. I, Скопје, 1965, 81.

¹⁹ Ibidem, 82/83.

Во однос на наставните програми и планови се случиле извесни подобрувања од средината на 60-тите години кога одредени слабости биле надминати и решени на начин кој бил задоволителен во тој временски период. Според наставниот план за учебната 1966 година, предметот историја се изучувал во VI, VII и VIII одделение со два часа неделно. Во поглед на наставата по историјата во наставната програма по историја биле поставени јасни задачи помалку обременети со идеологија и политика во однос на претходните програми. Според наставната програма задачите на наставата по историја се дефинирале во следните точки:

1. да ги запознае учениците со основните епохи на историскиот развој на човештвото;
2. да формира кај учениците сознание за постојан развој на човештвото општество, за неговото постепено, но незадржливо движење од пониски кон повисоки форми на општествено-економскиот живот, за постојана борба на човекот за подобар живот;
3. да ги запознае учениците со најзначајните страници од историјата на „нашите народи“ и нивната борба за слобода, а особено со нашата понова историја, Народноослободителната војна, изградбата на социјализмот и да придонесе за развивањето на „југословенскиот социјалистички патриотизам“ и интернационалното воспитување на учениците.

За разлика од целите дадени во претходните програми по историја, во задачите на оваа наставна програма нема повикување на омраза кон неистомислениците и народните непријатели, туку се истакнуваат постојаните промени во историјата, борбата на народите за слобода, народноослободителната борба и интернационализмот. Што се однесува до идеологизацијата неа повторно ја имало преку социјалистичките придобивки и изградбата на социјализмот, но таа била во определени рамки. Во VI одделение постоеле само 4 задачи од македонската историја, додека 34 се од светската и 16 од југословенската историја. Во VII одделение од 70 набројани задачи: 22 се однесувале на светската, 33 на југословенската и 15 на македонската историја. Во VIII одделение од вкупниот број на задачи-92, предвидени се 54 за светската, 37 за југословенската и само една за македонската историја.²⁰

²⁰ Игор Јуруков, Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија...cit., 63/64.

Но и покрај ваквата образовна политика во однос на предметот историја, доцните 60-ти години покажале одредени проблеми во однос на ориентирноста на учениците и нивниот афинитет кон одредени содржини по историја за сметка на други, што тогашните просветни власти го дефинирале како некаква аномалија. Таквата „аномалија“ се покажала при анализата на резултатите од анкетата по повод завршните испити по историја во гимназиите во НР Македонија што била направена во средината на 60-тите години. Од 26 гимназии при оваа анализа, прегледани биле 75 теми по предметот историја и се дошло до следните резултати: 56 теми биле со национална историја, 19 теми од општа историја, 4 теми од македонска средновековна историја, 25 теми од „наша историја“ на 19 и 20 век, 20 теми од НОБ, 4 теми од историјата на работничкото движење и 3 теми од современата историја.²¹ Ваквата анализа веројатно ги алармирала просветните власти во Македонија од причина што таа покажала дека учениците во гимназиите одбирале многу малку теми од историјата на работничкото движење што била исполнета со идеолошки содржини, додека поголем интерес покажувале кон изборот на теми од национална историја. Ако се земе предвид дека се работи за ученици на возраст од 15 до 18 години, тогаш алармот бил уште посилен и покажувал дека македонските ученици не ја сакаат идеологизираната историја, често и неразбирлива за нивната возраст. Како пример за силно идеологизирана историја може да послужи примерот што согласно наставниот план по историја за средните училишта во учебната 1969 година била предвидена наставна единица под наслов „Научен социјализам“ што е тема која речиси и да нема никаква врска со историјата како наука, туку е поврзана со предметот марксизам. Во рамките на самата наставна единица „Научен социјализам“, учениците морале да изучуваат и толкуваат термини како „буржуи и пролетери“, „капитал“, „средства за производство“, „утописки социјализам“ а морале да покажат и проширени знаења за значењето на книгата „Комунистички манифест“, како и за пишаните дела на Хегел, Маркс, Енгелс и Ленин.²² Прашање е колку можеле учениците на оваа возраст да научат една ваква тешка методска единица, преполна со идеологија, што создавало дополнителна одбојност кон

²¹ Т. Панговски, Завршните испити по историја во гимназиите, списание „Историја“, Скопје, 1966, бр.1 и 2, 132.

²² Види поопширно: Љ. Стаматоска, Научниот социјализам, „Историја“, год.V, број 1, Скопје, 1969, 159-164.

предметот историја кој во ваква ситуација повеќе наликувал на марксизам и самоуправување.

Во 1972 година Републичкиот завод за унапредување на школството на СР Македонија ја предложил, а Републичкиот педагошки совет ја усвоил и објавил „Општата програмска структура со наставниот план и програмите за основните училишта во СР Македонија“. Наставниот план и програмите произлегувале од постојаниот развиток на општеството и на образованието како негов значаен дел. Наставните планови и програми биле прилагодени на новото самоуправно социјалистичко општество, кое барало формирање на „многострана, слободоумна и хумана личност, способна да ги остварува своите функции во сложените услови на животот и на работата.“ Секако, ваквата констатација имала многу примеси на комунистичката идеолошка рамка која сеуште имала доминантна улога во наставните содржини по историја. За разлика од наставниот план од 1966 година кој што содржел само конкретни задачи, овој наставен план и програмите содржеле и цели и задачи. Во општите цели веднаш се воочува дека како и претходните, и наставната програма од 1972 година е обременета со идеологија. Меѓу другото во целите на програмата се забележувале усвојување на знаењата за марксизмот и неговиот научен поглед на светот, развитокот на тогашното социјалистичко општество, воспитувањето во духот на братството и единството на народите и народностите на Југославија и слични формулации. Поточно, историјата како наставен предмет во наставниот план од 1972 година е застапена во четири учебни години (од V до VIII одделение) со 1 час неделно во V одделение и 2 часа неделно од VI до VIII одделение.²³ Ако внимателно се погледне соодносот на содржините по историја може да се види дека единствено во шесто одделение македонската историја се проучувала со поголем фонд на часови во споредба со југословенската и светската историја.²⁴ Ако како пример се погледне тестот по историја за V одделение од 1979 година ќе се види колку малку внимание се посветува на македонската историја. Според предвидената наставна програма при тестирањето на учениците во ова одделение од основното училиште од вкупно 27 прашања, од уводниот дел на учебникот имало 4 прашања, за делот „Праисторија“ 2 прашања, за темата „Старите источни народи“

²³ Игор Јуруков, Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија...cit., 65.

²⁴ Ibidem, 67.

4 прашања, 5 прашања за темата „Стара Грција“, од темата „Старата македонска држава“ 2 прашања, од темата „Стариот Рим“ 5 прашања и 5 прашања од општ карактер.²⁵ Од ваквиот распоред на прашањата по теми се доаѓа до заклучокот дека за просветните власти поважно било македонските ученици да знаат за Стара Грција отколку за Старата македонска држава, иако според тогашните тврдења на македонската историска наука, се наоѓале малку историски врски на современата македонска нација со Македонците од Античка Македонија. Несфатливо е и во услови на еднопартиски систем и комунистичка идеологија како може предметот историја толку малку внимание да посветува на содржините од македонска историја, па макар тоа била и историја на Античките Македонци за кои поголем дел од македонската историографија под влијание на политиката, тврдела дека немаат никаква врска со словенските корени на македонскиот народ. Таквиот однос кон предметната програма по историја во основното образование го направил овој предмет еден од најнеатрактивните и сувопарни предмети кој не бил воопшто омилен кај македонските ученици.

Во тие 70-ти години, не само во поранешните југословенски републики, туку и во СР Македонија, историјата како наука или задолжителен училиштен предмет сè повеќе добивала второстепено значење или како наеднаш да започнал процес на нејзина маргинализација. Владејачката марксистичко-комунистичка идеологија заземала сè повеќе место на историските страници и различните теории на Маркс, Ленин, Енгелс во историските лекции ги заменувае фактографските податоци и реалните историски личности. Според комунистичката идеологија во државата, историчарот-професор најпрвин требало да биде познавач на марксизмот и да познава и да ги пренесува на ученикот неговите идеолошки основи, а дури потоа да биде добар познавач на историската фактографија. Особено идеолошко значење во наставните планови и содржини имале темите од НОВ за која наставниците по историја морале да им потенцираат на учениците дека тоа не било обично востание и дека немало обичен востанички „туку револуционерен чин“.²⁶ Сеуште историјатот на НОВ и „Социјалистичката револуција“ заземал централно

²⁵ Тодор Трајановски, Наставата по историја во V одделение, гледана низ анализа од извршено тестирање, „Историја“, год.XV, број 1, Скопје, 1979, 203.

²⁶ Војо Кушевски, Осврт врз идејно-воспитната страна на одделни наставни содржини од историјата на ослободителната војна и револуцијата (На примерот на Востаничката 1941 година), „Историја“, год.X, број 2, Скопје, 1974, 459.

место во наставните планови по историја што создавало „заситеност“ кај учениците од овие наставни теми. Слабостите во историското образование доаѓале сè повеќе до израз, а критиките за тоа отворено се изнесувале во јавноста. Некои тогашни историчари во средните и доцни 70-ти години тој процес го дефинирале како некаков „замор од историјата“, додека некои сатиричари отишле критички со уште два чекора понапред и многу храбро пишувале дека „историјата не сака повеќе да биде учителка на животот, бидејќи учителите се слабо платени“ или пак за тоа време револуционерната сатирична реченица:

„Историјата ни беше учителка на животот. Тогаш дојдоа некои манијаци и ја силуваа нашата учителка“.²⁷

Во текот на 80-тите години, по смртта на доживотниот претседател на СФР Југославија, Јосип Броз Тито, кризата во целата држава се рефлектирала и во рамките на образованието, во овој случај историското образование. Првите години по смртта на Тито, наставните планови и содржини по историја биле исполнети со теми кои постхумно ја величеле улогата на доживотниот југословенски претседател и имале за задача да градат силен култ кон неговата личност. Наставниците по историја, особено во основните училишта биле задолжени да зборуваат за „ликот и делото“ на Јосип Броз Тито, дури и при реализацијата на оние наставни единици каде тоа не било тема на обработка. Култот на личноста на Тито преку историското образование веројатно била последната алатка да се спречи предвидливиот распад на СФР Југославија и југословенските власти во тој поглед се обидуваа да ја инструментализираат токму историската наука за да се спречи дисолуцијата на југословенската федерација. Според наставните планови по историја „титовите мисли, зборовите или оценките, освен тоа, можат многу силно да ги мотивираат учениците за посестрано, подлабоко и поангажирано задлабочување во проблемите на класните борби, на работничкото движење, на НОВ и револуцијата, па и за таа цел можат и треба да се користат фрагментите од Титовите дела“.²⁸ Но, сепак ниту ваквите напори на просветните власти и во СР Македонија не успеале да им го доближат „ликот и делото“ на Тито на помладите генерации во

²⁷ Лазар Ракиќ, Местото и улогата на наставата по историја во реформираното училиште, „Историја“, број 2, Скопје, 1983, 331.

²⁸ Ѓерѓ Гал, Титовото дело во наставата по историја, „Историја“, год. XVIII, број 1-2, Скопје, 1982, 184.

основните училишта од причина што токму тие содржини по предметот историја биле најнеразбирливи затоа што повеќе содржеле марксистичка идеологија и несфатливи поими за учениците, отколку историски настани и личности.

И доцните 80-ти не донеле некоја значајна промена во однос на предметните планови и содржини по историја. Главната карактеристика на предметните програми по историја во основното образование во СР Македонија и понатаму останувала силната идеологизација, со многу малку методски единици посветени на националната историја, иако во државата се поизвесни станувале тенденциите за распаѓање на Југославија. Само како илустрација нека послужи податокот дека од вкупниот годишен фонд на часови по предметот историја во училиштата во СР Македонија во 1981 година, 25 проценти припаѓале на теми од историјата на македонскиот народ.²⁹ Тоа е поразителен факт за знаењата на македонските ученици на тема македонска историја и голема празнина во нивните знаења. Уште полоша била состојбата со средното образование кое во овој период поминувало низ една реформа што предвидувала воведување на т.н. насочено образование. По спроведувањето на овој процес, предметот историја во наставните програми бил предвиден како базичен предмет во средните училишта само во првите две години, додека во трета и четврта година добил карактер на факултативен предмет, додека на некои насоки и струки бил целосно изоставен од наставните содржини. И таму каде што предметот бил застапен, фондот на часови бил најчесто по два часа неделно, при што содржините по македонска историја биле минимални.³⁰

Ваквите процеси и во самото историско образование како да го најавувале и залезот на заедничката југословенска федерација која како еден од столбовите на својата идеологија ја гледала токму историската наука и наставните содржини по историја, направени според заедничката девиза и политика на братство и единство на народите на сите поранешни југословенски републики. За македонски рамки, ако се направи една концизна анализа може да се заклучи дека историското образование иако имало одредени аномалии карактеристични на социјалистичкото општествено уредување, сепак

²⁹ Игор Јуруков, *Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија...cit.*, 69.

³⁰ Лазар Ракиќ, *Местото и улогата на наставата по историја во реформираното училиште, „Историја“, број 2, Скопје, 1983, 336.*

имало и повеќе добри страни кои создадоа солидна основа да се трасира добар пат за развојот на историското образование во независна Република Македонија. Ако се исклучи на страна идеолошкиот момент кој едноставно морал да биде присутен во предметните програми, историското образование во НР/СР Македонија сепак може да се заклучи дека во периодот од скоро 4 децении, одело во нагорна линија. Наставните содржини по предметот историја во основните и средните училишта станале главниот столб за одбрана на македонскиот народ од посегавата на соседните балкански држави и нивната асимилаторска и негаторска политика кон Македонија. Македонските ученици се здобија со сосема солидни знаења кои можеле да ги користат како аргумент во докажувањето на посебниот национален карактер на македонскиот народ и неговата различност од останатите балкански народи. Еден дел од тие ученици, своето историско образование го продолжиле и на Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје и од нив произлегле десетици универзитетски професори кои станале темелот на македонската историска наука и македонска историографија.

Причинско-последичните врски помеѓу Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје и основните и средните училишта се нераскинливи. Институтот образува кадри, професори по историја кои во основните и средните училишта треба да им дадат солидни знаења на учениците од кои еден дел се запишуваат и студираат на самиот институт за историја, а од нив, во обратен правец повторно треба да се создадат добро профилирани професори по историја кои треба да ги возвратат своите знаења во основните и средните училишта. Таквата врска е темелот и вистинскиот пат за продолжувањето на континуитетот на историското образование и денеска во Република Македонија.

Дали навистина тој пат е добро трасиран или се отиде во некој друг правец? Само генерациите после нас ќе можат најобјективно да одговорат на ова прашање.

Summary

Nikola Zezov, PhD

THE CURRICULA OF THE HISTORY EDUCATION IN PR/SR MACEDONIA

This article contains the curricula and programs of the historical education from the People's Republic/ Socialist Republic of Macedonia in the frames of Yugoslavian federation from 1944 to 1991. This curricula's are scientific evidence for the existing and continuity of the Macedonian nation with all the attributes: Macedonian language, Macedonian history, Macedonian cultural heritage. The federal Macedonian Republic in SFR Yugoslavia has the opportunity to develop the independent curricula's and separate Macedonian historiography and to allow Macedonian students to learn about the ethnogenesis of Macedonians and the fact that they have separate history, different from the other Balkan countries.

Литература

- ГАЛ, ЃЕРЃ, Титовото дело во наставата по историја, „Историја“, год.XVIII, број 1-2, Скопје, 1982.
- ДЕЛИНИКОЛОВ, К., Кон проблемот за оценувањето на учениците во наставата по историја, „Историја“, год.IV, број 1, Скопје, 1968.
- ДИМЕСКИ, ЈОРДАН, Историја за IV одделение, Скопје, 1959, 7/8.
- ЈУРУКОВ, ИГОР, Историското образование во Народна/Социјалистичка Република Македонија (1944-1991), Скопје, Скопје, 2020.
- КУШЕВСКИ, ВОЈО, 40 години од формирањето и работата на едногодишниот курс за предавачи во нижите класови на гимназиите (1945/1946), „Историја“ број 2, Скопје, 1986.
- КУШЕВСКИ, ВОЈО, Осврт врз идејно- воспитната страна на одделни наставни содржини од историјата на ослободителната војна и револуцијата (На примерот на Востаничката 1941 година), „Историја“, год.X, број 2, Скопје, 1974.
- МИНИСТЕРСТВО ЗА НАРОДНА ПРОСВЕТА на федерална Република Македонија, Привремен наставен план и програма за народни основни училишта во Македонија, Скопје, 1946.
- НАСТАВЕН ПЛАН и програм за средните школи во Македонија, Скопје, 1947/48.
- ПАНГОВСКИ, Т., Завршните испити по историја во гимназиите, списание „Историја“, Скопје, 1966, бр.1 и 2.
- ПАНГОВСКИ, Т., Осврт врз некои прашања од наставата по историја, „Историја“, број 1, год. I, Скопје, 1965.

ПРОГРАМА ЗА СТРУЧНАТА ИЗГРАДБА на учителите во текот на учебната 1948-49 година,
(Теми, тезиси и литература).

РАКИЌ, ЛАЗАР, Местото и улогата на наставата по историја во реформираното училиште, „Историја“, број 2, Скопје, 1983.

СТАМАТОСКА, Љ., Научниот социјализам, „Историја“, год.V, број 1, Скопје, 1969.

ТРАЈАНОВСКИ, ТОДОР, Наставата по историја во V одделение, гледана низ анализа од извршено тестирање, „Историја“, год.XV, број 1, Скопје, 1979.